

JAN NIEWĘGŁOWSKI SDB

## SALEZJAŃSKIE LICEUM IM. HENRYKA SIENKIEWICZA W SOKOŁOWIE PODLASKIM – HISTORIA I WYCHOWANIE

### WSTĘP

Na terenie Polski Salezjanie zapoczątkowali swoją pracę w ostatnich latach XIX w. Realizując charyzmat swojego Założyciela, św. Jana Bosko, Zgromadzenie Salezjańskie propagowało różne formy działalności. Była to przede wszystkim działalność o charakterze wychowawczym i oświatowym. Pierwszym domem salezjańskim na ziemiach polskich był Oświęcim, do którego Salezjanie przybyli w 1898 r. Fakt ten spotkał się z szeroką akceptacją władz kościelnych, świeckich i społeczeństwa galicyjskiego. Od samego początku Salezjanie przystąpili do organizowania szkół rzemieślniczych, gimnazjów, liceów ogólnokształcących, internatów i sierocińców. Na szczególną uwagę zasługują oratoria, funkcjonujące przy każdej placówce salezjańskiej. Używając współczesnego nazewnictwa, oratorium można nazwać świetlicą młodzieżową. Na podstawie zasad systemu prewencyjnego i wykorzystując inne środki wychowawcze, takie jak muzyka, sport, przechadzki, śpiew, wychowywano młodzież na „dobrych chrześcijan i uczciwych obywateli” Wzrastająca liczba placówek wychowawczych, zwłaszcza po odzyskaniu niepodległości w 1918 r., potwierdzała niejako słuszność salezjańskiej formy pracy z młodzieżą. Do wybuchu drugiej wojny światowej Salezjanie prowadzili 9 szkół zawodowych, 6 gimnazjów i liceów, 5 niższych seminariów, 16 internatów i 11 placówek wychowawczych różnego typu.<sup>1</sup>

W niniejszym artykule chciałbym przedstawić, oczywiście w formie bardzo skrótowej, historię powstania gimnazjum i liceum prowadzonych przez Salezjanów w Sokołowie Podlaskim. Na przestrzeni czasów sokołowska szkoła przyjmowała różne nazwy: „Prywatne Męskie Gimnazjum Księża Salezjanów im H. Sienkiewicza”, „Gim-

---

<sup>1</sup> Por. W. Żurek, *Salezjańskie szkolnictwo ponadpodstawowe w Polsce 1900-1963. Rozwój i organizacja*. Lublin, Poligrafia Inspektoratu Salezjańskiego w Krakowie 1996, s. 9-16.

nazjum Humanistyczne Księży Salezjanów im H. Sienkiewicza” „Prywatne Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Salezjańskiego im. H. Sienkiewicza” i „Liceum Salezjańskie im. H. Sienkiewicza” Ramy czasowe będą obejmować lata 1925 – 1948, czyli przejęcie szkoły przez Salezjanów i zlikwidowanie jej przez władze PRL, jak również 1993 r., czyli wznowienie oficjalnej działalności wychowawczo-oświatowej poprzez otwarcie liceum ogólnokształcącego.

## 1. GENEZA I DZIEJE GIMNAZJUM I LICEUM

### 1.1. Miasto Sokołów Podlaski

Sokołów Podlaski to miasto położone na północno-wschodnim krańcu Wysoczyzny Siedleckiej. Liczy sobie 19 tys. mieszkańców (1997). Prawa miejskie otrzymało w 1424 r. z rąk Wielkiego Księcia Litewskiego Witolda. Przez pewien czas było własnością Michała Kleofasa Ogińskiego. W drugiej połowie XIX w. stało się własnością państwa. Zamieszkiwany był przez ludność żydowską, polską, niemiecką i rosyjską. W czasie działań wojennych 1939-1944 zniszczeniu uległo wiele budynków, natomiast życie straciło około 4 tys. mieszkańców. Na szczególną uwagę w historii tego miasta, zasługuje fakt walk narodowo-wyzwoleńczych prowadzonych w czasie Powstania Styczniowego. Na tych terenach, dzięki ofiarnej pomocy miejscowej ludności, najdłużej walczyły z wojskami carskimi, oddziały ks. Stanisława Brzózki. Fakt ten jest obecny także i dzisiaj w świadomości mieszkańców Sokołowa. Przejawiał się on w sposób szczególny w okresie rządów komunistycznych, kiedy pomnik ks. Brzózki, był miejscem spotkań i uroczystości o charakterze patriotycznym i religijnym.<sup>2</sup>

### 1.2. Powstanie Gimnazjum

W 1915 r. wojska rosyjskie opuściły teren Sokołowa. Ewakuowano także szeregi przedstawicieli miejscowej inteligencji. Zachwiało to strukturami społecznymi. Do działalności włączył się miejscowy kościół, w osobie ks. proboszcza Stanisława Retke i jego wikariusza Andrzeja Mazurkiewicza. Ten ostatni, przy pomocy mieszkańców, zorganizował w 1915 r. szkołę: „Czteroklasowe progimnazjum Męskie i Żeńskie” Od samych początków szkoła przeżywała trudności lokalowe, finansowe i kadrowe. Trudności wzrastały wraz ze zwiększającą się regularnie liczbą uczniów. Problemu nie rozwiązał system dwuzmianowy i znalezienie dodatkowego lokalu.

---

<sup>2</sup> Por. A. Domańska, *Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza w Sokołowie Podlaskim*. Warszawa-PWT 1998, (praca magisterska), s. 16-20.

Narastający kryzys w latach dwudziestych, dewaluacja pieniądza i inne trudności doprowadziły do sytuacji, w której Sejmik Sokołowski zdecydował się na przekazanie szkoły Salezjanom.<sup>3</sup>

### 1.3. Szkoła pod zarządem Zgromadzenia Salezjańskiego 1925-1948

Salezjanie przybyli do Sokołowa w lecie 1925 r. Pierwszym dyrektorem gimnazjum został ks. Jan Bogdański. Okres wakacji poświęcono na przeprowadzenie prac wykończeniowych nowego budynku szkolnego. Dokonano także pewnych zmian w programie dydaktycznym, jak również w kadrze nauczycielsko-wychowawczej. Zmiany te uwzględniały wymagania stawiane przez nowy Zarząd szkoły. Powyższe dokonania Kuratorium wzięło pod uwagę, dając prawa gimnazjów państwowych, już w pierwszym roku pracy Salezjanów.<sup>4</sup>

W drugim roku działalności Salezjanie wybudowali internat dla około 80 uczniów, którzy pochodzili z okolic miasta. W latach późniejszych rozbudowano i powiększono go do 150 miejsc. Warunki bytowe z pewnością wpływały dodatnio na wzrost poziomu nauki i skuteczność wychowania. Od nauczycieli wymagano nie tylko kompetencji z zakresu przedmiotu, ale także odpowiedniej postawy moralnej.

Dyrekcja szkoły dbała także o właściwe wyposażenie sal w odpowiednie pomoce naukowe. Stworzono więc pracownię przyrodniczą, chemiczną i fizyczną. Dzięki tym warunkom, jak również kadrze nauczycielsko-wychowawczej, szkoła salezjańska w latach 1925-1939 reprezentowała wysoki poziom. Dowiadujemy się o tym z protokołów powizytacyjnych. Świadczy także o tym wzrastająca liczba kandydatów do gimnazjum. W roku szkolnym 1925/1926 było 256 uczniów, natomiast w roku szkolnym 1938/1939 liczba uczniów wynosiła 347

Skąd rekrutowali się uczniowie? Salezjanie, ze względu na własną sytuację ekonomiczną, musieli pobierać chesne. Było ono na tamte czasy dość wysokie. Uczniowie pochodzili więc z rodzin zamożnych. Byli też wychowankowie pochodzący z rodzin biednych. Korzystali oni z częściowych lub całkowitych zwolnień z opłat chesnego. Natomiast pewna część wychowanków mieszkających w internacie należała do tych, którzy sprawiali kłopoty wychowawcze w poprzednich szkołach lub w domach rodzinnych. Rodzice lub opiekunowie umieszczali chłopca w internacie z nadzieją, że styl wychowania salezjańskiego zmieni ich postępowanie.<sup>5</sup>

<sup>3</sup> Por. Żurek, *Salezjańskie szkolnictwo*, s. 102.

<sup>4</sup> Prawo to miało być jednak ponawiane co roku. Pięć lat później w 1930 r. szkoła uzyskała prawa państwowe na stałe.

<sup>5</sup> Por. R. Woźniak, *Prywatne Męskie Gimnazjum i Liceum Ks. Ks. Salezjanów im Henryka Sienkiewicza w Sokołowie Podlaskim (1915) 1925-1948*. Lublin 1992, (praca magisterska), s. 18.

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność gimnazjum. Wojska niemieckie zajęły miasto już 11 września. Ze względu na sytuację funkcjonowanie gimnazjum ograniczono do minimum. Poważniejszą działalność zaczęto prowadzić od 1940 r. Oczywiście była to forma tajnego nauczania i tajnych kompletów. Prowadzili je przede wszystkim ks. J. Strus, pan N. Księżopolski, ks. A. Fuzyński, kl. K. Żukowski i wielu innych nauczycieli. Zajęcia odbywały się w różnych miejscach i czasie. Prowadzono je w zabudowaniach gospodarczych, przy różnych pracach i innych okolicznościach. Mimo trudnych warunków i niebezpieczeństwa ze strony okupanta, do matury zostało przygotowanych kilkanaście osób. Po ustaniu działań wojennych polskie władze oświatowe powołały Komisję Weryfikacyjną. Jednym z jej zadań było uznanie szkół kończonych na tajnych kompletach. Komisja ta uznała egzaminy maturalne salezjańskiego gimnazjum.

W budynku gimnazjalnym Niemcy stworzyli szpital dla rannych żołnierzy. W 1944 r. wycofując się z zajętych terenów budynek ten spalili. Tuż po odzyskaniu wolności Salezianie zorganizowali gimnazjum i liceum w budynku należącym do Sióstr Salezjanek. Była to szkoła koedukacyjna.

Powojenni uczniowie sprawiali Salezjanom i całej kadrze szereg trudności wychowawczych. Z pewnością wojna i doświadczenia z nią związane, ukształtowały ich psychikę. Często grożono i próbowano wymuszać lepsze oceny z bronią w ręku. Inną przyczyną było zróżnicowanie wiekowe. Mimo różnych trudności Salezianie prowadzili działalność oświatowo-wychowawczą do końca roku szkolnego 1947/1948. W tym samym czasie ówczesna władza ludowa zmierzała do likwidacji szkolnictwa prywatnego i przejęcia go przez władze państwowe. W dniu 11 sierpnia 1948 r. Kuratorium Warszawskie, powiadomiło pismem Zarząd miasta Sokołowa o zamknięciu szkoły prowadzonej przez Salezjanów. Korzystając z sytuacji Zarząd Miejski, a dokładniej Referat kwaterunkowy, w dniu 28 sierpnia 1948 r. wydał decyzję o przekazaniu budynku salezjańskiego, Szkole Podstawowej nr 2. Następnego dnia przy pomocy milicji budynek został opieczętowany i przekazany władzom szkoły podstawowej.

W dniu 26 sierpnia 1948 r. dyrektor domu salezjańskiego ks. Józef Strus, skierował odwołanie w tej sprawie do Wojewódzkiej Komisji Lokalowej w Pruszkowie. W piśmie przedstawił argumenty i powołał się na uzyskane uprawnienia i polskie prawo szkolne. We wrześniu odwołano się do Kuratorium Okręgu Szkolnego i do Ministerstwa Administracji Publicznej w Warszawie. Decyzja władz państwowych o likwidacji szkoły salezjańskiej została podtrzymana.<sup>6</sup>

Młodzież uczęszczająca do szkoły salezjańskiej zmuszona była przenieść się do nowo powstałego liceum państwowego. Podobnie zrobiono z personelem dydak-

---

<sup>6</sup> ArDSal w Sokołowie Podl. Korespondencja z władzami świeckimi. Pismo Inspektora Towarzystwa Salezjańskiego ks. S. Rokity do Ministerstwa Oświaty z 3.09.1948 r., T. Sokołów Podlaski.

tycznym i wychowawczym. Przyjęto ich do pracy w nowej szkole. Dyrektorem nowego liceum został Stanisław Olędzki, dotychczasowy nauczyciel języka polskiego w szkole salezjańskiej. Stanisław Olędzki był głównym zwolennikiem odebrania Salezjanom szkoły i uczynienia z niej szkoły państwowej.

Po definitywnym zamknięciu szkoły, na wniosek salezjańskich przełożonych, biskup siedlecki powołał dekretem Niższe Seminarium Duchowne w Sokołowie Podlaskim. Salezjanie nadal mogli prowadzić działalność wychowawczą, chociaż w zmniejszonej formie. Korzystając z takiej sytuacji, wielu wychowanków przenieśli się z liceum państwowego do Niższego Seminarium, by w nim kontynuować naukę.<sup>7</sup>

#### 1.4. Reaktywacja Szkoły

W wyniku przemian społeczno-politycznych w Polsce w 1989 r., władze oświatowe zaczęły wydawać zezwolenia na prowadzenie szkół prywatnych na poziomie szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych.

Korzystając z nowej koniunktury, Salezjanie w Sokołowie reaktywowali szkołę z przedwojenną tradycją. W 1993 r. władze miasta Sokołowa zwróciły się do Salezjanów z prośbą o wznowienie działalności dydaktyczno-wychowawczej na terenie miasta. W kwietniu tego roku potwierdzono faktem prawnym powołanie nowej szkoły. Kilka miesięcy później liceum otrzymało prawa szkół publicznych. Pierwszym dyrektorem został ks. Stanisław Bogdański. Nawiązując do tradycji, liceum realizuje humanistyczny kierunek kształcenia. Podstawą wychowania jest system zapobiegawczy św. Jana Bosko, który zmierza do wychowania „dobrego chrześcijanina i uczciwego obywatela” Troską nowego Zarządu jest także kadra dydaktyczno-wychowawcza, jej kompetentne przygotowanie i postawa moralna.<sup>8</sup>

## 2. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZA

Wychowanie jest procesem decydującym o przyszłości człowieka. Salezjanie przejmując gimnazjum od Zarządu Sokołowa zdawali sobie sprawę z tego faktu i odpowiedzialności jaka na nich spoczęła. W swojej działalności zwrócili więc uwagę na dwa aspekty. Pierwszy dotyczył wiedzy. Zarząd szkoły postanowił opracować i realizować taki program dydaktyczny, który pozwoliłby przekazać uczniom odpowiednią

---

<sup>7</sup> ArDSal w Sokołowie Podl. Rachunki do zapłacenia. Pismo Kurii Siedleckiej czyli Podlaskiej z 15.09.1948 r.

<sup>8</sup> Por. Domańska, *Salezjańskie Liceum*, s. 92.

ilość potrzebnej wiedzy. Drugi aspekt dotyczył wychowania, czyli przekazania hierarchii wartości.

### 2.1. Program dydaktyczny

W okresie międzywojennym w Polsce istniało szkolnictwo państwowe i prywatne. Działalność całego szkolnictwa normowały przepisy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Należy pamiętać, że były to czasy dość trudne dla Polski, ze względu na odzyskaną niedawno niepodległość. Tworzono nowe programy mające na celu potrzeby odradzającego się kraju, jak również podniesienie poziomu kształcenia. Na podstawie reformy jędrzejewiczowskiej z 1932 r. głównym kryterium nauczania i wychowania było „wychowanie obywatelsko-państwowe, oparte na kulturze Polski, traktowane jako kultura materialna i duchowa państwa polskiego” Kształcenie więc młodzieży szło w kierunku zapoznania uczniów z sytuacją gospodarki Polski, przygotowania ich do podjęcia pracy zawodowej, wyrobienia świadomości obowiązków i postawy patriotycznej. Aby sprostać założonym celom zmniejszono liczbę niektórych powtarzających się przedmiotów, wprowadzono nowe, inne rozszerzono. Ideałem takiego programu było przygotowanie ucznia do studiów wyższych i samodzielnej pracy nad sobą.

Gimnazjum w Sokołowie realizowało program państwowy. Napotymano na trudności w jego realizacji, zwłaszcza na początku działalności. Trudności były związane z zapleczem materialnym (brak budynku) i wyposażeniem niektórych pracowni (fizyka, chemia). Jednak z roku na rok zaostrzano wymagania stawiane uczniom. Zwracano uwagę na dobór kandydatów, bardzo słabych usuwano. Na uwagę zasługuje także postawa grona nauczycielskiego. Realizacja wytycznych Dyrekcji szkoły, bardzo szybko przyniosła pozytywne rezultaty.<sup>9</sup>

### 2.2. Program wychowawczy

Rola szkoły w kształtowaniu światopoglądu i osobowości wychowanka jest nieśmowicie wielka. W okresie nauki następuje proces przekazywania wiedzy, poglądów, postaw i wartości. Treści przejęte przez wychowanków będą następnie rzutować na ich życie, według nich będą realizować swoje ideały. Od wychowania zależy stan społeczeństwa i obraz całego kraju.

---

<sup>9</sup> Kuratorium wyznaczało skład komisji maturalnej. Jej przewodniczącym był zazwyczaj ktoś z Siedlec. Dość szybko Kuratorium wyznaczyło na jej przewodniczącego ks. Słórczyka, dyrektora gimnazjum, w dowód uznania za poziom salezjańskiej szkoły. ArDSal w Sokołowie Podl. Sprawozdania. Sprawozdanie dyrektora szkoły ze stanu nauki i wychowania.

Salezjanie odpowiedzialni za szkołę wraz z całym personelem, zdawali sobie sprawę z odpowiedzialności. Stąd też ich działalność szła w kierunku przekazania wychowankom odpowiedniej wiedzy i hierarchii wartości. W praktyce kierowali się systemem prewencyjnym, który ks. Bosko scharakteryzował w następujący sposób: „Istnieją dwa systemy jakie zawsze stosowano w wychowaniu młodzieży: uprzedzający i represyjny. System represyjny polega na tym, że podwładnemu ogłasza się prawo, a potem patrzy się tylko, by wykryć przestępców i w razie potrzeby wymierzyć zasłużoną karę. Według tego systemu, słowa i postawa przełożonego powinny być surowe, a nawet groźne, a sam przełożony powinien unikać wszelkiej zażyłości z podwładnymi. Ten system jest łatwy, mniej uciążliwy, a nadaje się zwłaszcza w wojsku. (...) Zupełnie inny, powiedziałbym wprost przeciwny jest system uprzedzający. Polega on na tym, że podwładnych zaznajamia się z przepisami i regulaminem domu, a następnie roztacza się nad nimi taką opiekę, że wychowankowie znajdując się zawsze pod okiem dyrektora lub asystentów, którzy jako kochający ojcowie przemawiają do nich, w każdej okoliczności służą im za przewodników, udzielają rad i upominają z dobrocią, co jest równoznaczne z postawieniem wychowanków w niemożności popełnienia wykroczeń. System ten w praktyce opiera się całkowicie na słowach św. Pawła: *miłość cierpliwa jest łaskawa jest wszystko znosi we wszystkim okłada nadzieję, wszystko przetrzyma* (1 Kor 13). System ten opiera się całkowicie na rozumie, religii i nieustannej miłości wychowawczej”<sup>10</sup>

Dyrekcja szkoły opracowywała co roku program noszący tytuł: „Podstawy wychowawcze”, który był realizowany przez całą szkołę. Myślą przewodnią programu było „dać młodzieży podstawy pełnego rozwoju kulturalnego, przygotować do czynnego udziału w życiu zorganizowanego w ramach państwowych społeczeństwa oraz przygotować ją do studiów wyższych” Do założeń ogólnych programu należało także „dać młodzieży możliwie najwyższe wyrobienie religijne, moralne, umysłowe, fizyczne, ogładę towarzyską (...), a więc wychować młodzież na świadomych swych obowiązków i twórczych obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, uznając za prawo naczelnego dobro Państwa”

Szczegółowe zasady „Podstaw wychowawczych” składały się z dwóch części. Pierwsza dotyczyła „fizjonomii indywidualnej”, druga zaś wychowania obywatelsko-państwowego. Pierwsza kierując się systemem zapobiegawczym, łączyła „ogólne wysiłki wszystkich wychowawców, pozostawiając wszakże każdemu wychowawcy dosyć swobody w oddziaływaniu indywidualnym” Regulaminy wchodzące w skład pierwszego bloku tłumaczyły zasady systemu zapobiegawczego, mówiły o jego zastosowaniu, korzyściach i karach. Dział drugi dawał wskazówki ogólne, zalecał stosowanie systemu prewencyjnego przez wychowanie religijne, moralne, społeczne

<sup>10</sup> G. Bosco, *Il sistema preventivo nella educazione della gioventù*. Roma, LAS 1985, s. 82.

i ogładę towarzyską, wychowanie umysłowe i fizyczne. W zakresie wskazań szczegółowych przedstawiał cztery charakterystyczne cechy, które wychowawcy mają realizować w praktyce: „1) swobodę, atmosferę rodzinną i ducha szczerego, wzajemnego zaufania w wychowaniu; 2) radość w wychowaniu; 3) pobożność w wychowaniu; 4) autorytet w wychowaniu”

Część druga „Podstaw wychowawczych” dotyczyła wychowania obywatelsko-państwowego. Wychowanie to było „najważniejszą troską i syntezą wysiłków wszystkich wychowawców” Na pierwszym miejscu mówiło o wadach, które były przeszkodą w normalnym rozwoju życia państwowego. Wadami tymi były: „1) jednostronne i nierzeczowe krytykowanie, wygadywanie; 2) niekarność («złota wolność», brak poczucia porządku i odpowiedzialności w życiu i pracy; 3) brak wiary we własne siły; 4) brak poczucia solidarności i jedności, spotykany wśród młodzieży zgromadzonej z różnych środowisk i stron Polski”

Celem wychowania było wyrobienie odpowiednich zalet. „Podstawy” mówią o czterech: „1) miej szacunek i miłość dla Państwa i posłuch dla władz Państwowych; 2) dbaj zawsze o dobro, moc, sławę własnego Państwa; 3) pracuj ofiarnie i wytrwale dla wspólnego dobra wszystkich obywateli w państwie; 4) Twoim wysiłkiem twórczym, energią i męstwem wzrasta Państwo i jego mocarstwowa potęga”

Powyższe cztery zasady jak również „życie w zakładach salezjańskich, oparte o wciąż rozwijającą się działalność Towarzystwa Salezjańskiego, sprzyja urobieniu młodzieży na ludzi czynnych i ruchliwych, rzutkich i twórczych, solidarnie i wytrwale idących w kierunku wytkniętym przez Twórcę państwowości polskiej, Marszałka Józefa Piłsudskiego, szczerze i z pełnym zaufaniem współpracujących z Rządem, jako najwyższą reprezentacją Państwa, wzorujących się w swem życiu przede wszystkim na wybitnych Polakach i bohaterach Polski Współczesnej, czujących się ideowo i uczuciowo nierozzerwalnie związanymi z tymi Polakami, dla których całe życie jest jedną ciągłą służbą i całkowitą ofiarą dla Boga i Rzeczypospolitej Polskiej”

Cały program pedagogiczno-wychowawczy kończył się naczelnym hasłem całego roku szkolnego: „przoduj innym w pracy i cnocie! Hasłem tem przepojone będzie nauczanie wszystkich przedmiotów w ciągu całego roku szkolnego”<sup>11</sup>

### 2.3. Obecność kółek, organizacji i stowarzyszeń

W ciągu całego czasu funkcjonowania gimnazjum na jego terenie istniało i działało szereg różnych organizacji. Miały one charakter kół zainteresowań. Przynależność do nich była dobrowolna i szła po linii zainteresowań wychowanka. Większość

<sup>11</sup> ArDSal w Sokołowie Podl., *Podstawy wychowawcze*, w: Sprawozdanie z rozpoczęcia roku, T. 48.

chłopców należała do jednego koła, niektórzy wybierali dwa. Powstawanie i działalność kółek popierała Dyrekcja szkoły i kadra nauczycielska. Odgrywały bowiem one w życiu szkoły bardzo ważną rolę. Dostarczały uczniom nowych wiadomości i angażowały ich w różnorodną działalność. Wprowadzały wiele życia i zdrowej konkurencji. Spełniały także ważną funkcję wychowawczą. Wyrabiały one w wychowankach następujące cechy: odpowiedzialność, obowiązkowość, samodzielność, umiejętność pokonywania różnych problemów, aktywność, altruizm. Było to możliwe dzięki temu, że za funkcjonowanie poszczególnego stowarzyszenia byli odpowiedzialni sami chłopcy. Wybierali oni spośród siebie zarząd, który koordynował pracami, reprezentował koło wobec grona pedagogicznego na różnych spotkaniach, nawet poza szkołą. Ze względu na dużą ilość powstałych kółek i organizacji, powołano w 1934 r. Zrzeszenie Koleżeńskie. Miało ono za zadanie organizowanie działalności wszystkich kółek i lepsze ich funkcjonowanie. Do Zrzeszenia należeli prezesi lub delegaci poszczególnych organizacji. Istniejące kółka zainteresowań miały charakter naukowy, społeczny i religijny.

Oprócz zarządu, każde stowarzyszenie posiadało własny statut zatwierdzony przez władze szkolne. Każde kółko prowadziło własną gazetkę ścienną, na której informowało innych o swojej działalności, zakupywało książki i czasopisma. Istniejące kółka ogólnie zajmowały się sprawami szkolnymi, bardzo często jednak prowadziły działalność charytatywną. Fundusze uzyskiwano z dobrowolnych składek, zbiorów odzieży, znaczków czy z przedstawień teatralnych. W 1937 r. uczniowie gimnazjum przekazali 50 zł. dla bezrobotnych. Dwa lata później ufundowano dla potrzeb polskiej armii karabin C.K.M. Wysłano również wiele książek na Polesie i do Francji, w celu niesienia pomocy polskiej Polonii.

### „Samopomoc Uczniowska”

Tuż po przejściu gimnazjum przez Salezjanów zorganizowano koło „Samopomocy Uczniowskiej”. Głównym jego zadaniem była pomoc naukowa. Uczniowie zdolniejsi udzielali korepetycji mającym problemy w tej dziedzinie. W późniejszym czasie zakres pomocy rozszerzono także o rzeczy materialne.

### „Koło Humanistyczne”

Powstało ono w 1932 r. W jego skład wchodziły trzy sekcje: języka polskiego, języka łacińskiego i historii. Uczniowie należący do pierwszej sekcji kierowali się następującą zasadą: „pracować nad udoskonaleniem się własnym, skierować wysiłek ducha i umysłu w jedną stronę – ku umiłowaniu ojczystej literatury, rozszerzeniu oświecenia w narodzie”. Ponadto przygotowywali referaty, dyskutowali na temat własnej twórczości, propagowali czytelnictwo. Sekcja języka łacińskiego pogłębiała znajomość tego języka, studiowała historię Cesarstwa rzymskiego i wystawiała

sztuki greckie. Uczniowie należący do sekcji historycznej studiowali historię rocznic narodowych, wydarzenia historyczne związane z Sokołowem, organizowali spotkania i wieczornice, np. z racji odzyskania dostępu do morza.

#### „Koło Miłośników Geografii i Przyrody”

Powstało w 1929 r. Jego uczestnicy wygłaszali odczyty z przeźrocami, by w ten sposób pogłębiać wiedzę geograficzno-przyrodniczą i wyrabiać u wszystkich „zamiłowanie do hodowli roślin pożytecznych przez pracę w ogródku szkolnym” Wykonywali także mapy, które z kolei wykorzystywali na lekcjach. Z biegiem czasu dla lepszego funkcjonowania tej organizacji, wyszczególniono trzy sekcje: odczytową, hodowlaną, wycieczkową.

#### „Koło Miłośników Matematyki i Fizyki”

Działało na terenie gimnazjum od 1929 r. W ramach jego działalności zajmowano się problemami radiotechniki, lotnictwa i innymi związanymi z programem przerabianym na lekcjach. Uczniowie wykonywali różne urządzenia np. akumulatory, budowano modele samolotów, które, z kolei brały udział w konkursach i zdobywały często nagrody. Uczono się fotografii, np. zadaniem tego koła było prowadzenie fotograficznej kroniki szkoły.

#### „Sekcja Dramatyczna i Dekoracyjna”

Teatr należy do salezjańskiego stylu wychowania. Stąd też powód powstania tej sekcji. Spełniała ona bardzo ważną rolę w życiu szkoły. Dbała o oprawę artystyczną akademii szkolnych, wystawiała przedstawienia i wykonywała we własnym zakresie potrzebne w tym celu dekoracje.

#### „Sekcja Muzyczna”

Koło to świetnie uzupełniało działalność sekcji dramatycznej. Na terenie szkoły działała orkiestra i chór, których zadaniem była oprawa muzyczna przedstawień teatralnych, spotkań i innych świąt, nie tylko na terenie szkoły, ale także na forum miasta. Uczniowie mieli możliwość uczenia się gry na różnych instrumentach.

#### „Harcerstwo”

Pierwsze drużyny harcerskie, wzorując się na angielskim skautingu, powstały w sokołowskim gimnazjum w pierwszych latach jego istnienia. Harcerze czynnie włączyli się w proces odzyskiwania niepodległości przez Polskę w 1918 r. Wielu z nich wzięło także czynny udział w wojnie 1920 r. Po przejęciu gimnazjum przez Salezjanów, starano się zwiększyć ilość drużyn. Zwracano także uwagę na formację duchową wychowanków, przynależących do harcerstwa. W tym celu wprowadzono

regularne zbiórki, sprawozdania, prowadzono kursy z zakresu prawa harcerskiego, poruszania się w terenie, zasad organizowania obozów, radzenia sobie z problemami finansowymi (harcerze prowadzili mały sklepik). Wprowadzono współzawodnicstwo między istniejącymi drużynami, które obejmowało nie tylko wykonywanie obowiązków czysto harcerskich, ale także szkolnych i koleżeńskich. Istniejące drużyny harcerskie w sokołowskim gimnazjum, czynnie uczestniczyły w przygotowaniu świąt o charakterze narodowym i religijnym, chętnie też współpracowały z innymi kołami i grupami.

### „Hufiec Szkolny”

Powołano go do istnienia w latach trzydziestych. Głównym jego zadaniem było przygotowanie młodzieży do obrony kraju. Stąd jego szeregi zrzeszały starszych wychowanków. Odpowiedzialnym za Hufiec był przedstawiciel szkoły, natomiast za wyszkolenie techniczne, oficer wojskowy. Zajęcia dotyczyły musztry, władania bronią, zapoznania się z podstawowymi obowiązkami żołnierza, służby wartowniczej i tajemnicy państwowej.

W skład Hufca wchodziło „Koło Sportowe” Miało ono na celu wyrobienie tężyzny fizycznej i umiejętności współdziałania w drużynie. Koło to odznaczało się wielką aktywnością. Brało udział w zawodach organizowanych przez miasto, inne szkoły czy przez samo gimnazjum. Uprawiano następujące dyscypliny: siatkówkę, koszykówkę, szczypiorniaka, lekkoatletykę, pięciobój, narciarstwo, hokej, jazdę figurową i biegi narciarskie.

### „Uczniowska Kasa Oszczędności”

Powstała w roku szkolnym 1930/1931. Organizacja ta propagowała ideę oszczędzania, gospodarności i umiejętne zarządzanie pieniędzmi.

### „Sodalicja Mariańska”

### „Stowarzyszenie Młodzieży Misyjnej”

Zarząd szkoły wraz z całym personelem dydaktyczno-wychowawczym zwracała uwagi na rozwój duchowy wychowanków. W tym celu powołano do istnienia dwa koła o charakterze religijnym. Była to Sodalicja Mariańska i Stowarzyszenie Młodzieży Misyjnej im. ks. Stanisława Brzóska. Sodalicja stawiała na celu oddawanie czci Maryi, formowanie osób silnych duchem Chrystusowym i prowadzenie w kierunku świętości. Jak każde stowarzyszenie Sodalicja miała własny zarząd, regularne spotkania, gazetkę, wygłaszano referaty, czasopisma o tematyce maryjnej. W święta maryjne organizowała akademijki.

Koło Misyjne wyodrębniło się z Sodalicji Mariańskiej. Przed członkami stawiało zadanie pracy duchowej i materialnej na rzecz misji, rozszerzanie tej idei i praca

nad własnym charakterem. Prowadzono także działalność w aspekcie filatelistycznym, korespondencyjnym i bibliotecznym. Zbierano znaczki na rzecz misji, prowadzono korespondencję z misjonarzami i organizowano misyjną biblioteczkę.<sup>12</sup>

### ZAKOŃCZENIE

W krótkim artykule nie sposób przedstawić w sposób wyczerpujący, całej historii i działalności gimnazjum salezjańskiego w Sokołowie. Intencją autora było za-sygnalizowanie i przybliżenie tylko niektórych aspektów, jak historia i wychowanie.

W archiwum domu salezjańskiego w Sokołowie i archiwum inspektorialnym w Warszawie znajduje się dość bogata dokumentacja. Dotyczy ona spisu wychowanków, ich ocen, korespondencji, pracowników administracji, protokołów z zebrań Rad Pedagogicznych. To wszystko mówi o wielkiej aktywności i specyficznym klimacie, które zostały wytworzone w salezjańskiej szkole. Podkreślają to również byli wychowankowie, którzy przyjeżdżają do Sokołowa na swoje spotkania.

Patrząc z perspektywy czasu na salezjańskie gimnazjum i studiując dokumentację, można stwierdzić, że odegrało ono w tamtej epoce pozytywną rolę. Powołane do istnienia nowe Liceum Ogólnokształcące w 1993 r., może z pewnością nawiązywać do tamtej tradycji.

### Riassunto

Al nord – est della Polonia si trova la città Sokołów Podlaski. Nel 1915 un prete insieme con le autorità del posto hanno fondato un ginnasio. Dopo alcuni anni dopo l'apertura, la scuola si è trovata nelle difficoltà economiche. Le autorità della città si sono rivolti alla Congregazione Salesiana con la proposta di dare la scuola in gestione dei Salesiani. Dal 1925 il ginnasio era sotto l'amministrazione salesiana. Durante la seconda guerra mondiale 1939-1945 i Salesiani hanno sospeso l'attività. Subito dopo la guerra hanno incominciato l'attività scolastica, la quale durava fino a 1948. In quel anno le autorità del governo comunista hanno chiuso la scuola salesiana.

Dopo i cambiamenti politici nella Polonia nel 1989, la legge permetteva di aprire le scuole private. Le autorità della Sokołów si sono rivolti ai salesiani con l'appello di ricominciare l'attività scolastico-educativa. Nel 1993 i Salesiani di Sokołów hanno ricevuto il permesso di aprire il nuovo liceo classico.

---

<sup>12</sup> ArDSal w Sokołowie Podl., Protokółarz Tow. „Mł. Mis.” T. 8; Sprawozdanie z rozpoczęcia roku szkolnego, T. 48; Protokoły Rady Pedagogicznej, T. 33; Dane statystyczne, T. 21.